פרק א משנה א-ב

א. אלו דברים שאין להם שיעור הפאה וכו'. ובמשנה ב משנה אין פוחתין לפאה מששים

בשיעור ששים לפאה ואם הוי מן התורה או מדרבנן

א] **בגמ' חולין דף קלז עמוד ב** דאורייתא אין לה שיעור דרבנן בששים. **ובר"ש כאן** הביא ירושלמי שנחלקו אם פאה יש לה שיעור מלמטה ואין לה שיעור מלמעלה ואית תנא תני הפאה והבכורים וראיון אין להם שיעור לא למעלה ולא למטן, יעו"ש נפק"מ בזה, ומסיים הר"ש ולמאן דאמר אין לה שיעור למטן מתני' דקתני אחד ששים מדרבנן. ודייק המשנה למלך הל' מתנות עניים פרק א הלכה טו דלאידך מ"ד ס"ל להר"ש דשיעור ששים מה"ת, ותמה דליכא מקור לזה דששים הוי מה"ת, ועיי"ש עוד מה שהקשה על הר"ש. אולם עיין **בתו"כ פ' קדושים פ"א ה"א** אי' לא תכלה פאת שדך ואין פאת אלא מחמת הכילוי ואין פיאה אלא שיש לה שם. **ופי' הר"ש משאנץ שם** שיש לה שם שהוא אחד ששים, וכ"כ הראב"ד שם שיהא דבר הראוי ולכאורה כוונתו כנ"ל דאיכא שיעור, ולפי"ז מצינו מקור לשיעור ששים בפאה דלא מקרי יש לה שם אלא בששים. וע"ע **בתוס' חגיגה דף ז.** שמבואר דשיעור ששים הוי מה"ת, **וכן מפרש הגר"א בהירושלמי** דלחד מ"ד הוי ששים מה"ת. אולם **בתורא"ש כאן** מפורש דהוי דרבנן לשתי השיטות בירושלמי, וכן מסיק המל"מ.

[ובדעת הר"ש עצמו נחלקו האחרונים **המל"מ הל' מתנות עניים פ"א הט"ו ופאת השלחן פ"ד ס"ק מב, והשיח יצחק חגיגה דף ז.**, **ומשנת רבי אהרן זרעים ריש סי' ב** נקטו דס"ל להר"ש דלחד מ"ד ששים הוי מה"ת. אולם **הר"ש סירילו, והיד דוד, והתורת זרעים** כאן מפרשי בדעת הר"ש דלכו"ע ששים הוי מדרבנן. ועיי"ש מה שביארו החארונים הנ"ל את דברי הירושלמי המובא בר"ש, וע"ע **אבי עזרי הל' מעשר פ"א הט"ו, ומעדני ארץ שם.**

אמאי בעינן שתי פסוקים למצוות פאה

ב] **הר"ש בד"ה 'הפאה'** (וכן הרא"ש והריבמ"צ) הביא קרא דפרשת אמור המאוחר, ולא דקדושים 'לא תכלה פאת שדך לקצור'. וה"ה קשה בגמ' בחולין קלז: וברמ' ריש מתנ"ע. **בספר הליקוטים** (פרנקל) **הביא בשם המים חיים להפר"ח** שהק' כן. ועיין **באהבת איתן** (בסוף המשניות זכר חנוך) **על הרע"ב** מה שתי'. ובגוף דבר זה מדוע כתבה תורה ב' פעמים, כ' **רש"י עה"ת בפ' אמור** לעבור עליו בשנים. ועי' **במשך חכמה שם** דתמה על רש"י איך דרשינן מתעזוב יתירה כמה דינים. ודייק דלא כ' הרמ' דלוקים שמונים. **הפני משה** (פ"ב ה"ה) כ' דב' פסוקים בא לומר דדוקא בא"י איכא פאה ולא בחו"ל. וע"ע **במלבי"ם פר' קדושים** בצורך ב' פסוקים.

ב. והראיון

כמה כסף צריכים להוציא על קרבן ראיה, וכמה פעמים צריכים ליכנס לעזרה עם קרבן

א] **בגמ' חגיגה דף ז עמוד א** מפרש שיש שתי דברים במתני', חדא שאין שיעור כמה צריכים לשלם עבור עולת ראיה, ואין לה שיעור לא למעלה ולא למטה, ומדרבנן הוא הדין שהראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף. ועוד נכלל בהמשנה כמה פעמים צריכים להיכנס בעזרה ולהביא קרבן, דפליגי בפירוש הראיון שרבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה וריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן. בעיקר הרגל כולי עלמא לא פליגי דראיית פנים בקרבן כי פליגי בשאר ימות הרגל כל היכא דאתא ואייתי כולי עלמא לא פליגי דמקבלינן מיניה כי פליגי דאתא ולא אייתי דר' יוחנן סבר ראיית פנים בעזרה דכל אימת דאתי לא צריך לאתויי ריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן דכל אימת דאתי צריך לאתויי. ומקשה הגמ' על זה ומסיק כל היכא דאתא ולא אייתי דכולי עלמא לא פליגי דעייל ומתחזי ונפיק כי פליגי דאתא ואייתי רבי יוחנן דאמר ראיית פנים בעזרה ראיית פנים הוא דאין לה שיעור הא לקרבן יש לה שיעור וריש לקיש אמר ראיית פנים בקרבן דאפילו קרבן נמי אין לו שיעור וכו'.

וכ' תוס' שם רבי יוחנן אמר ראיית פנים בעזרה. דכיון דאייתי בראייה חדא זימנא מיפטר בכך אם ירצה או יביא כמו שירצה אבל ראיית פנים בקרבן יש לו שיעור דסבירא ליה לרבי יוחנן מעה כסף ושתי כסף דאורייתא, ומוכיח כן מהירושלמי.

וברמב"ם (הל' חגיגה פ"א ה"ב) פסק דמה"ת אין שיעור ללדמי הקרבן, וכ' **הר"י קורקוס שם** שהרמב"ם פליג על תוס' הנ"ל, דאל"כ איך פסק כר"ל, **ובפר"ח** (במים חיים שם) כתב דס"ל דהבבלי חולק על הירושלמי, **ובתוס' א"ש** דייק מרש"י חולין דלר"ל תרוייהו נכללו בכלל הראיון וכתב דזהו דעת הרמב"ם שם.

איזה מצוות יש קיום או עושים אותן כמה פעמים

ב] **במרומי שדה כאן** כ', וקשה מנלן דיש בראיה יותר מבמצוח נטילת לולב וכדומה שבפעם אחד יצא ידי חובתו ושוב אין בו מצוה רק חבובי מצוה בעלמא. וצריכים לומר למשמעות יראה את פני ה"א משמע כל זמן שפני ה' הוא שם. אולם **במרומי שדה חגיגה דף ז'** נקט שיש מצוה בלולב כל זמן, עיי"ש מה שהאריך זה. וע"ע **קהלות יעקב ברכות סי' ו** שהאריך בענין זה.

ג. וגמילת חסדים

אם יש שיעור כמה ממון להוציא בגמילת חסדים

א] **בירושלמי** איתא דמתני' בגמ"ח בגופו אבל בממונו יש לה שיעור עד חומש. ועיין **בר"ש** כאן שהקשה אמאי לא תני ביקור חולים ותירץ דהוי בכלל גמילות חסדים. ודייק מזה **בשלמי נדרים** (דף לט עמוד ב) **דאי"צ** להפסיד ממון בשביל מצות ביקור חולים. כמו גמ"ח שבגופו. אך הביא חידוש גדול בשם **השיטה מקובצת** (נדרים שם) שצריך להפסיד ממון. דביקור חולים חמירי דיליף מאחרי ה' אלוקיכם תלכו.

ב] **ברמב"ם בפיה"מ** כתב שאם נזדמנו לו עניים נותן להם כדי מחסורם עד חומש. ומידת חסידות ליתן אפי' יותר מחומש ואם לא נזדמנו לו יוציא חומש מן הרוח ולא מהקרן לצרכי מצוה. ובאהבת חסד **מהחפץ חיים** (ח"ב פי"ט בהגה"ה) **הקשה** דבכתובות סז משמע דאין ליתן יותר מחומש, ועוד דמדברי הרמב"ם נראה דחומש הוא מחוייב ליתן ואילו בגמ' משמע דאם רוצה יכול ליתן עד חומש. ותי' שמקור דברי הרמב"ם מהירושלמי כאן דמשמע שחומש הוא חיוב, ולכן ס"ל הרמב"ם דהגמ' בכתובות מיירי כשאין עניים לפניו ואז אין לו חיוב ורק דמותר לבזבז עד חומש אבל כשבאו עניים לפניו חייב ליתן להם כדי מחסורם עד חומש ואיכא מידת חסידות ליתן אף יותר מחומש, **וכ"כ כתב הברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ט ס"א. ובגבורת ארי** (תענית דף כד) כתב לבאר הפיה"מ דנחלקו בזה תנאים בערכין דף כח. **ובשאלת יעב"ץ** (ח"א סי' ג) הקשה דהרמב"ם סותר לעצמו בפ"ז ממתנ"ע ה"ה.

ד. ותלמוד תורה

גדר אין להם שיעור של תלמוד תורה

א] כתב **הטו"א בחגיגה דף ז עמוד א** נ"ל אף על גב דכייל לת"ת דאין לו שיעור בהדי הנהו לא דמי להו, דהני לעיקר מצוותן יש להן שיעור למעלה אלא שאם רצה להוסיף מוסיף ואין שיעור למעלה לתוספת וכל

שהוא מוסיף יש מצוה ומקבל עליה שכר וכו' אבל יש קצבה ושיעור למצותן ואם רצה שלא להוסיף הרשות בידו. אבל ת"ת עיקר מצוותו וחיובו אין לו שיעור אלא מחויב ללמוד יום ולילה כפי כוחו וכן גמילת חסדים דמוקי לה בירושלמי בגמילת חסדים דבגופו נראה דדמי לת"ת דאין לו שיעור לעיקר שיעור מצוותו כת"ת. וכמו"כ כתב בפי' הגר"ח קנייבסקי שליט"א על הירושלמי, וע"ע **שנות אליהו להגר"א כאן, וברכת שמואל קידושין סי' כז.**

ה. וביקור חולים והכנסת כלה ולוית המת

הכנסת כלה הוא סגולה להינצל ממות

א] כתב **בארחות רבינו** (ח"ג עמ' קכט): שמעתי כשגאון אחד היה חולה מאד [הגר"ח קרייזוירט] אמר לו מו"ר שיקים קרן להכנסת כלה ויעסוק במצוה זו, והביא לו מו"ר אסמכתא מהמשנה בפאה אלו דברים וכו', כתוב ובקור חולים והכנסת כלה ולוית המת, אמר מו"ר התנא הכניס הכנסת כלה בין בקור חולים ובין לוית המת שאין כאן מקומה, לומר לך שהכנסת כלה מרחיק בין בקור חולים ובין לוית המת. הגאון הנ"ל עבר נתוח קשה והבריא לגמרי ת"ל עד מוע"ש והגדיל עוד את קרן הכנסת כלה.

מעלת מצוות בין אדם לחבירו

ב] כתב **הרא"ש בפירוש למשנה:** כי הקב"ה חפץ יותר במצוות שיש בהם גם רצון הבריות מבמצוות שבין אדם לקונו.

ו. ואף על פי שאמרו אין לפאה שיעור הכל לפי גודל השדה, ולפי רוב העניים, ולפי רוב הענוה

שיטת הראשונים בשיעורים של פאה של מתני'

א] הר"ש כתב לפי גודל השדה ולפי רוב העניים דאם שדה גדולה ועניים מועטין נותן לפי השדה ואם שדה קטנה ועניים מרובים נותן לפי רוב העניים יותר משים ועל זה קאי ולפי הענוה שבזה לא נתנו חכמים שיעור ולפי ענוותו יוסיף וירבה לעניים מלשון וענותך תרבני (תהילים י"ח:ל"ו) ועוד יש לפרש ענוה בוי"ו כמו ענבה בבי"ת דגרגרים של תבואה אשכחן דקרי להו ענבה בירושל' בסנה' בפ' כ"ג (הלכ' ה') דאמר עדשים היו אלא שהיתה ענבה יפה כשל שעורין ותנן לקמן בפ"ו (מ"ז) רואין כאילו היא ענבה של שעורים והשתא הכי פירושו ולפי הענוה לפי שיש שדה שחטיה יפות בצד אחד ורעות בצד אחר צנומות דקות שדופות קדים וכדאמרי' בריש השוכר את האומנין (בבא מציעא דף עז:) מעידית שבה ומזיבורית שבה שהשדה עצמה מגדלת תבואה במקום אחד יותר מבצדה האחר לכך קאמר לפי הענוה שלא יתן מן הרע שבה ששים בכל אלא ישער לרע וליפה.

ובתוי"ט הקשה דהרי ככל שהשדה גדולה כך שיעור א' ששים גדול יותר ואמאי צריך להוסיף על א' ששים ולכך כתב דלעולם אין צריך להוסיף על א' ששים אלא קמ"ל דאע"פ שהעניים מועטים מ"מ אינו פוחת מא' ששים אלא נותן לפי גודל השדה. וכתב בשערי אמונה דכן מבואר מדברי הר"ש בהמשך דבריו.

ב] הרמב"ם הלכות מתנות עניים פ"א הט"ו כתב דאם יש לו שדה קטנה ביותר שאם יתן א' משישים אין מועיל לעני מוסיף על השיעור. ובהגהות מים חיים לפר"ח כתב דלהרמב"ם בשדה גדולה אינו מוסיף על א' ששים. וכתב בדרך אמונה שם דהיה קשה להרמב"ם קושית התוי"ט ולכן פי' דמיירי שדה קטנה.

ג] ומדברי החינוך מ' רט"ז משמע דאם השדה גדולה מוסיף על אחד ששים. וביארו בתוס' א"ש ובהגהות וחידושים בשם הגר"א מגריידי"ץ דאם שדהו גדולה מוסיף על. וע"ע בדרך אמונה שם.

ד] הגר"א בשנות אליהו פי' דאם במקצת השדה גדלה הרבה תבואה ובמקצתה מעט תבואה והפריש מהצד שיש בו הרבה תבואה נותן א' ששים בשדה ואע"פ שהוא יותר מא' ששים בתבואה ואם הפריש מצד השני נותן לפי הענוה דהיינו א' ששים לפי כל התבואה.

פרק א משנה ג

א. נותנין פאה מתחילת השדה ומאמצעה רבי שמעון אומר ובלבד שיתן בסוף כשיעור

אם פאה בסף הכוונה לסוף הקצירה או לסוף השדה

א] והביא **הר"ש** ילפותא מירושלמי מלקצור אע"ג שיש לו עדיין מה לקצור יכול להניח פאה. ומבואר מהר"ש דסוף השדה היינו סוף הקצירה, וקמ"ל דיכול להניח גם לאחר שהתחיל לקצור. וכן מבואר **מרש"י שבת דף כג:** ד"ה לסוף. וכן דייק **במקדש דוד סי' סב אות ב ד"ה גרסינן.** וכ"כ **הר"ש וראב"ד בתו"כ פ' קדושים פ"א ה"א** אין פאת אלא מחמת הכילוי, וכן דייק בדרך אמונה הל' מתנות עניים פ"א ה"א בביאור ההלכה מהריטב"א שבועות דף ב עמוד ב. ועיין בשיעורי הגרי"ד דקמ"ל דיכול ליתן פאה באמצע השדה אע"פ שלא קצר עדיין עד האמצע והפאה פוטרת גם את מה שלא נקצר עד מקום הפאה, ונפק"מ אליבא דרבי שמעון דצריך ליתן בסוף כשיעור והיינו דהפאה שבאמצע אינה פוטרת כל השדה אלא עד מקום הפאה כדכתב הר"ש. ולפי"ז הא קמ"ל דגם הקמה שעד מקום הפאה שלא קצרה עדיין ג"כ נפטרת בפאה זו. **והגרי"ד** (נדפס בישורון ח"ח) דייק **מהרמב"ם בפיה"מ והלכות מתנות עניים פ"ב הי"ב** שפליג על הר"ש ורש"י הנ"ל וס"ל דבסוף היינו סוף השדה ממש, לא סוף הקצירה, וכן הביא מהגרי"ז.

אם פליגי ת"ק ורבי שמעון

ב] ובתחלה כתב **הר"ש** דר"ש אינו חולק על ת"ק אלא ס"ל דאם לא הניח שיעור ששים משלים לשיעור בסוף השדה, ושוב חזר בו הר"ש דבתוספתא שהביאה הר"ש בהמשך דבריו מבואר להדיא דת"ק ור"ש חולקים דלת"ק יכול להניח בתחילת השדה ובאמצעה אבל לר"ש אע"פ שהניח בתחילה חייב ליתן גם בסוף השדה. וכ"כ בפיה"מ דר"ש חולק על ת"ק וס"ל דאע"פ שהניח בתחילה צריך ליתן גם בסוף.

וברמב"ם הל' מתנות עניים פ"ב הי"ב פסק דמניחים פאה בסוף השדה כרבי שמעון. ובכס"מ וברדב"ז כתבו דחזר בו ממש"כ בפיה"מ וס"ל דר"ש אינו חולק על ת"ק כמ"ש הר"ש בתחילה, וגם לת"ק לכתחילה צריך להניח בסוף השדה. ועוד כתב הכס"מ די"ל דהרמב"ם פסק כר"ש כיון דבירושלמי נשאו ונתנו בשיטתו.

בדעת ר"ש אם צריך להניח בסוף מה"ת או מדרבנן

ג] בדעת רבי שמעון שצריך להניח לבסוף איתא בתוספתא הו' בגמ' שבת הנ"ל אר"ש מפני ארבעה דברים אמרה תורה לא יתן אדם פאה אלא בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני מראית העין מפני הרמאים. וכתב **הקרית ספר הל' מתנות עניים פ"ב** דאין זה אלא מדרבנן, אולם **בר"ש וראב"ד בתו"כ פ' קדושים** כתבו דרבי שמעיון לשיטתו דדריש טעמא דקרא, והוי דין דאורייתא.

ביאור בירושלמי שנותן כפי המשתייר בדעת רבי שמעון

ד] **בר"ש כ'**, והא דמסיק בירושלמי דנותן לר' שמעון כשיעור המשתייר יש לפרש בשני ענינים כגון שהשלים בסוף עד ששים עם מה שהוא נותן